

RŪTA MARIJA VABALAITĖ

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
Mykolas Romeris University, Lithuania

PIRMIEJI JUOZAPO GOLUCHOVSKIO TRAKTATAI VAKARŲ FILOSOFIJOS KONTEKSTE

The First Józef Gołuchowski's Tractates
in the Context of Western Philosophy

SUMMARY

The article is the continuation of the analysis of Gołuchowski's tractates. We consider that Gołuchowski's thoughts on the individual and society respond to the ideas of Machiavelli's, Hobbes', and Rousseau's political philosophies. The article discusses how the philosopher opposes the basic attitudes of Smith's „Wealth of Nations“ and works out possibilities of restricting the utilitarian interest. By emphasizing the principle of individuality, Gołuchowski joins the ranks of the authors of romantic and post-Kantian hermeneutic philosophy. It is pointed out that the value of different attitudes and activities of individuals to society was emphasized by Gołuchowski and predates Mill by a third of a century and that this emphasis is a fundamental difference between Plato's concept of ideal state and the ideas expressed by Gołuchowski. Finally, the relationship between the philosophy of life and Gołuchowski's ideas are analyzed.

SANTRAUKA

Tęsiama pirmųjų Goluchovskio traktatų analizė. Argumentuojama, kad jo mintys apie individą ir visuomenę atliepia gerai žinomas Machiavellio, Hobbes'o, Rousseau politinės filosofijos idėjas. Aptariama, kaip filosofas polemizuoja su pagrindinėmis Smitho *Tautų turto* nuostatomis. Palyginamos jo ir Fichte'ės *Prakalbose vokiečių nacijai* aiškinamų galimybių apriboti vien utilitarinį žmonių interesą interpretacijos. Nagrinėjama, kaip mūsų autorius, sureikšmindamas individualumo principą, įsijungia į romantinės ir į pokantinės hermeneutinės filosofijos autorių gretas. Pabrėžiama, kad Goluchovskis trečdaliu amžiaus anksčiau už Millį akcentavo skirtingų individų požiūrių ir veiklų vertę visai visuomenei. Konstatuojama, kad individų įvairovės sureikšminimas iš esmės skiria mūsų filosofo idealios valstybės sampratą nuo platoniškosios. Analizuojami Goluchovskio ir gyvenimo filosofijų sąryšiai.

RAKTAŽODŽIAI: politinė filosofija, individualumo principas, romantizmas, pokantinė hermeneutika.

KEY WORDS: political philosophy, principle of individuality, romanticism, post-Kantian hermeneutics.

Išsami XX a. pradžioje žinomų Juozapo Goluchovskio darbų analizė lenkų filosofijos¹ kontekste yra atlikta tuo laikotarpiu parašytoje Goluchovskio tyrinėtojo Stefano Harasseko monografijoje (Harassek 1924: 119–193), garsiausioje iki pat šių dienų, be to, šis lenkų filosofijos istorikas yra įžvelgęs Goluchovskio koncepcijos analogijų su vélesne Henri Bergsono ir Rudolfo Christopho Euckeno kūryba (ten pat, p. 214). Pirmųjų Goluchovskio traktatų tyrinėjimuose, jau publikuotuose ankstesniuose žurnalo *Logos* numeriuose (Vabalaitė 2017: 82–86, 2021: 21–25, 2022: 36–41), esame aptarę jų sąryšius su klasikine vokiečių ir Platono filosofijomis. Nekartodami to, kas jau analizuota, šiame straipsnyje sutelksime dėmesį į Erlangeno traktate *Filosofijos reikšmė ištisų tautų ir atskirų individų gyvenime* išryškėjusias minčių sąsajas su gerai žinomomis Naujųjų laikų filosofijos teorijomis ir XIX a. pradžios vokiečių mąstytojų idėjomis, pranašavusiomis naujas filosofijos kryptis, taip pat atkreipsime dėmesį į tai, kad Goluchovskio individualumo su-reikšminimas panašus į plačiai žinomą Johno Stuarto Millio koncepciją.

Pirmiausia turime pripažinti, kad nė viename iš pirmųjų Goluchovskio traktatų nėra daug tiesioginių kitų filosofų citatų. Diplominiame darbe *Požiūris į matematikos įtaką žmogaus išsilavinimui* jis cituoja Immanuelio Kanto *Grynojo proto kritiką*, Johanno Gottliebo Fichte'ės *Žmogaus paskirtį* ir dabar mažiau žinomo vokiečių filosofo Christiano Garve'ės bei astronomo Johanno Elerto Bode'ės² kūrinis. Traktate, kuris 1821 m. buvo pateiktas Vilniaus universiteto paskelbtam konkursui eiti filosofijos profesoriaus pareigas, randame Aristotelio, Senekos,

Étienne'o Bonnot de Condillaco, taip pat dabar pamirštų XVIII–XIX a. sandūros vokiečių mąstytojų Christopho Gottfriedo Bardili bei Georgo Michaelio Kleino³ citatų. Erlangeno traktate apie filosofijos paskirtį – jei neskaičiuosime iš Platono *Valstybės* paimto epigrafo – citatų visiškai nėra. Kita vertus, atidžiai skaitant, nesunku pastebėti, kad mūsų mąstytojas, neminėdamas autorių vardų, išreiškia savo nuomonę apie garsias Vakarų politinės filosofijos teorijas.

Goluchovskis, kaip ir Jeanas-Jacques'as Rousseau, apmąsto pirminę žmogaus būklę tarsi harmoningą būtį, dar neišsiskyrus iš gamtos, kol „visumos nesuskaldė reflektuojančio proto peilis“ (Goluchowski 1822: 32), tad netenka vargti, stengiantis atkurti buvusią vienybę. Taip pat mūsų autorius, panašiai kaip minėtas prancūzų filosofas, nurodo, kad valstybės gyvenimo principas būna sužadinas ir jos jėgos padidinamos tuomet, „kai piliečių tarpe kaskart vis labiau paplinta bendroji dvasia ir juos sutelkia į vieną kūną. Ji tada vadintina tobula, kai vienintelė valia visus apima ne išoriškai, prievarta, bet kai juos iš vidaus laisve persmelkia“ (Goluchovskis 1979: 111). Tad bendroji dvasia ir vienintelė valia esančios būsimos harmoningos visuomenės pamatas.

Dabartinė žmonių daugumos būklė traktatuose aprašoma Niccolò Machiavellio ir Thomas'o Hobbes'o maniera, žinoma, veidmainystę, klastą, agresyvumą priskiriant ne vien valdovui, bet ir pavaldiniams. Autorius niūriai tvirtina, jog eiliniai žmonės dėl savo egoistinės prigimties elgiasi vieni su kitais kaip „gudrios lapės ir klastingi vilkai“ (Goluchowski 1822: 165). Aiškina, kad jo laiku

jie esą „sugedimo ir visuotinio išsilaisvinimo iš blogio būvyje, kai joks absoliutus tikslas nevaldo individų veiksmų, bet visiškas reliatyvumas ir netvirtumas iš jų išstumia viską, kas amžina“ (Goluchovskis 1979: 113). Mąstydamas, kaip galima būtų rasti atoveiksmį šiam savanaudiškumui, filosofas išreiškia savo nuomonę apie protingojo egoizmo teorijas. Pasak Goluchovskio, norint, kad vyriausybė „nebūtų apgauta, apvilta, apvogta, apiplėšta savo pačios valdininkų“ (ten pat, p. 113), jai tenka steigti „begales įstaigų ir kadangi niekur negalima panaikinti godumo ir žemų aistrų, ji tai turi taip pat apgalvoti, kad bent viena aistra veiktų prieš kitą ir viena sergėtų kitą“ (ten pat). Taigi reikia organizuoti veiklą taip, kad tose institucijose priešišškai veikiančios žmonių aistros galiausiai išsilygintų.

Verta pastebėti, kad Erlangeno traktate mūsų autorius netiesiogiai kritikuoja esminę Adamo Smitho veikalo *Tautų turtas* mintį, jog svarbiausi visuotinės gerovės šaltiniai yra miestų prekyba ir manufaktūros, sudėtingesnių ir aukštos kokybės prekių gamyba, kapitalo panaudojimas šalies žemėms gerinti ir dirbti (Smith 2013: 482–502), nors anksčiau Vilniaus universiteto konkursui pateiktame traktate jis, panašiai kaip šis škotų filosofas, aptarė proto ir emocijų vaidmenį moralės srityje (Vabalaitė 2012: 10–11). Keliose Erlangeno traktato vietose tvirtinama, kad ne žemdirbystė, pramonė ir prekyba lemia valstybės gerovę (Goluchowski 1822: 19), „ne turtu pagrįsta tikroji nacijų didybė“ (Goluchovskis 1979: 111). Aiškinama, jog gerokai išganingiau, kai „nuolatos atsiranda daug tokių, kurie drąsiai apiplaukia neaprėpiamą minčių

okeaną, jame nuolatos padaro naujų atradimų“ (ten pat, p. 112), negu kai „daugybė laivų skrodžia visas jūras ir iš visų pusių į tėvynę suveža turtus“ (ten pat).

Abiejuose traktatuose išsamiai kritikuojamas tik ekonominės naudos siekis. Vien materialiniais poreikiais motyvuojamą gyvenimą Goluchovskis vertina panašiai kaip Fichte'ė *Prakalbose vokiečių nacijai*. Galima įžvelgti, kad šis filosofas padarė įtaką ir mūsų autoriaus įsitikinimui, jog pažinimas pažadina kilnioms mintims net tuos, kurie visur siekia tik apčiuopiamos naudos. Žinoma, ir pačiam Fichte'ei nelengvai sekėsi pagrįsti šią mintį, nes, norint paaiškinti, kaip atsiranda moralus elgesys esamoje tikrovėje, jam teko atkreipti dėmesį į iš „tyros širdies“ kylančių jausmų ir protu nuskaidrintų ryškių idėjų ryšius. Mąstytojas pripažino, kad, kol pamatinis žmogaus siekis reiškiasi jo sąmonėje kaip miglotas jausmas, žmogus suvokia, jog jo vienintelis noras yra gyventi ir skleisti. Kartu filosofas tvirtino, kad retkarčiais, kai žmogui jo pamatinis siekis atsiskleidžia kaip kitos, tik miglotai nujaučiamos daiktų tvarkos troškimas, gyvenimą ima motyvuoti idėjos, jo paties žodžiais tariant, „nors miglotos, bet vis dėlto idėjos, ir viešpatauja protas kaip instinktas“ (Fichte 1922: 43). Žinoma, tvirtesnis moralumo pamatas esąs iš aiškaus pažinimo gimusi meilė dorovinei tvarkai, kai žmogus save supranta kaip tos tvarkos dalį, o ne kaip miglotais jausmais besivadovaujantį egoistą. Tikrąją būtį, pasak Fichte'ės, sukuria „meilės interpretavimas pažinimu“ (ten pat, p. 45). Aiškų pažinimą ir pamatinę meilę būtina turi veikti drauge, nes be meilės pažinimas liktų „šaltas“, o be pažinimo žmogų mo-

tyvuotų tik miglotas jausmas. Tikėtina, kad Goluchovskis priima šią (beje, primenančią ir Barucho Spinoza'os koncepciją⁴) Fichte'ės argumentaciją kaip apmąstymo nereikalaujančią prielaidą. Mūsų autorius remiasi tiesioginiu plautaus išsilavinimo ir moralumo sąryšiu kaip argumentų nereikalaujančia duotybe, apsiribodamas tvirtinimais, kad įžvalga apie idėjų bei išskirtinių kitų žmonių protų įvairovę, apčiuopiamos naudos nesiekiantis garbingų praeities žygių ir didingų visatos vaizdų apmąstymas pritraukia žmogų prie didingų dalykų ir įkvepia tobulėti.

Goluchovskis, kaip ir vokiečių romantikai, išryškina žmonių individualumo principą. Filosofas pabrėžia, kad žmonės laikosi skirtingų ir kartais net priešingų nuomonių apie tai, kokią gyvenimo kryptį verta rinktis, tad, „nors kiekvienam individui atsiveria begalinis kelias, jis sau atveria tik mažą jo dalelę ir joje gyvena kaip savo paties pasaulyje“ (Goluchowski 1822: 14).

Mąstant apie individualumo sureikšminimą, pirmiausia pastebėtina, kad mūsų autoriaus skirtingų žmogiškųjų patirčių ir interesų apibūdinimai susisieja su pokantinės filosofijos hermeneutinėmis⁵ įžvalgomis. Goluchovskis, kaip ir romantinės ironijos teoretikas Friedrichas Schlegelis⁶, nurodo, kad sąvokomis neįmanoma nei tiksliai išreikšti genialių aukštesnės tikrovės įžvalgų, nei adekvačiai suprasti šių neišvengiamai supaprastintų išraiškų. Mūsų filosofas sulygina atskiro žmogaus dvasią su sala, kurią universumo jūra atskiria nuo visų kitų. Jis pripažįsta, kad kalba sudaro sąlygas dalytis mintimis, bet taip pat pastebi tos kalbos ribas ir klausia, ar ji „gali įrašyti visą dva-

sią tokią, kokia ji iš tikrųjų yra, ir leisti ją išgirsti kitoms dvasioms“ (Goluchowski 1822: 151). Goluchovskis teigia, kad kiekvienas individas vertina tik tas kito žmogaus kūrinio mintis, kurios artimos jam pačiam, o kitų jis arba nesupranta, arba net nepastebi. Vėlesnį perspektyvizmą ir net gadameriškąją nuostatą⁷ primena Goluchovskio mintis, jog „kiekvienas ieško tiesos iš tos vietos, kurioje labiausiai telkiasi jo paties gyvenimas“ (ten pat, p. 118). Filosofas pripažįsta, kad individualų pasaulio suvokimą dažnai nulemia atsitiktinumai, kartais mūsų mintys priklauso net nuo smulkmenų, tokių kaip įprastas kambarys, stalas ar vaizdas pro langą (ten pat, p. 173).

Kita vertus, mūsų autorius, ypač pabrėždamas, jog viskas, „ką sukuria žmogus, nepriklausomai nuo to, kokios rūšies tai būtų, yra vertinga“ (ten pat, p. 13), tarsi prognozuoja gerokai vėliau Johno Stuardo Millio knygoje *Apie laisvę* (1859) suformuluotą ir plačiai išgarsėjusį požiūrį, jog „kuo labiau išsivysčiusi asmens individualybė, tuo jis tampa vertingesnis pats sau, todėl sugeba būti vertingesnis ir kitiems. Jo paties egzistavimas įgyja daugiau gyvenimo pilnatvės, o kai vienetai turi daugiau gyvybės, tai jos daugiau turi ir iš jų sudaryta visuma“ (Mill 1995: 109). Galuchovskis tvirtina, kad visumai būtini ir amatai, ir mokslai, ir tai, kas žemiška, ir tai, kas dangiška, kad valstybė turi palikti žmonėms neribotą laisvę ir skatinti juos visapusiškai vystytis. Blogai esą tada, kai žmonės, pasižymintys siauru gyvenimo supratimu, stengiasi primesti savo požiūrį kitiems. Šie žmonės, siekiantys praleisti gyvenimą linksmai ir maloniai, vaikščioti į draugų susitikimus, pasižymėti geru

tonu⁸⁴ ir deramomis bendravimo manieromis, išsilaikyti aukštuomenėje ir atlikti joje reikšmingą vaidmenį, nepastebi ir nevertina gyvenimo sričių įvairovės, jiems, autoriaus žodžiais tariant, svarbu tik „tai, iš ko minia gali bemat gauti naudos“ (Gołuchowski 1822: 16). Minios žmonės net nesą patys savimi – jie panašesni į augalus, kurie gražiai atrodo, bet yra apibrėžti jiems nežinomų jėgų ir aplinkybių, nes tokių žmonių veiksmus diktuoja visuomenė, jie patys savęs nevaldo. Pasak Goluchovskio, valstybei leistina riboti tik tuos individų judėjimus, „kurie veikia naikinančiai. Ji mažiausiai turi smulkmeniškai savo žirkleėmis nukirpti įvairias dvasią skatinančias atžalas ir tvirtą augmeniją pertvarkyti į prancūziškąjį daržą [parką?]“ (Goluchovskis 1979: 119). Valstybės paskirtis – kad „joje būtų įgyvendinta visa, kas žmonijoje yra gera [...] Atskirybei kai kas gali atrodyti nenaudinga ir nereikalinga, nors visumai tai nėra nei nenaudinga, nei nereikalinga“ (ten pat)“.

Kaip jau minėjome, žymiausias Goluchovskio tyrinėtojas Harassekas, o po jo ir kiti filosofijos istorikai pastebi, kad mūsų autoriaus mintys yra artimos vėlesnei gyvenimo filosofijai. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad dar iki tol, kol susiformavo gyvenimo filosofija, kaip kryptis, gyvumo ir mechaniskumo priešprieša buvo viena iš esminių *Sturm und Drang*, Friedricho Schillerio ir viso vokiečių romantizmo idėjų. Gyvybiškumo principą sureikšminusius romantikus įkvėpęs Fichte'ė akcentavo „gyvų žinių“ vertę, priešindamas jas „mirusiam ir šaltam žinojimui“ (Fichte 1922: 40). Didžiausią įtaką mūsų autoriui padaręs Schellingas pripažįstamas buvęs gyvenimo

filosofijos pirmtaku (Rickert 1920: 219). Taigi Goluchovskio kvietimai mąstyti įvairias būties apraiškas kaip organiškus, vienas nuo kito neatskiriamus procesus visiškai atliepia jo laikų Vakarų filosofijos tendencijas.

Jau traktate, 1821 m. pateiktame Vilniaus universiteto paskelbtam konkursui eiti filosofijos profesoriaus pareigas, mūsų autorius žavisi senovės graikų kultūra, kurioje, jo nuomone, mokslai nebuvo atskirti nuo gyvenimo. Goluchovskis ragina, interpretuojant patyrimą, orientotis ne į negyvas formas, o į organiškus ryšių išvalgas. Filosofas suponuoja, jog egzistuoja kosminis gyvenimas, kaip begalinė dvasia, besireiškianti ne vien žmogiškajame pasaulyje, bet ir visoje gamtoje. Jis aiškina, kad „gyvenimas, įkalintas mirusioje neorganinių būtybių masėje, yra tik gilus gamtos mąstymas apie save pačią; augaluose išsiskleidžia jau kaip šviesos ilgesys, o atsidūręs aukštesnėje gyvūnijos pakopoje įgyja gilesnę prasmę“ (Goluchovskis 2008: 296). Žmonės, suvokę šią begalinę gyvybę, mato, kad ji yra visur, ja pulsuoja „net akmuo po mūsų kojomis“ (ten pat, p. 306). Autorius kviečia dėstyti filosofiją, akcentuojant gyvus visos būties sąryšius ir skatinant harmoningai įsilieti į aukščiausią jos vienovę.

Erlangeno traktate „gyvenimo“ sąvoka tampa dar svarbesnė. Pačioje šio kūrinio pratarmėje autorius nurodo, kad kiekviena tauta pasižymi ypatinga ją apibrėžiančia savybe. Lenkų tautai tokia savybė esanti nukreiptumas į gyvenimą (Gołuchowski 1822: XIII). Be to, kaip jau minėjome straipsnyje *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose*, gyvenimu autorius vadina ir pačią filosofiją. Ši filosofo mintis tampa aiškesnė,

suvokiant, kad „gyvenimo“ sąvoka jam reiškia vis kintančią tikrovę, apimančią ir mentalinę, ir fizinę plotmes, o pačią filosofiją jis laiko betarpiška jos intelektualine įžvalga (Vabalaitė 2021: 22). Goluchovskis, kur tik įmanoma, nurodydamas tai, kas siektina, pasitelkia „gyvenimo“ bei „gyvybės“ sąvokas, pabrėždamas organiškumo ir mechaniškumo priešpriešą. Jo nuomone, žmonės, stengdamiesi pažinti tikrovę, ją skaido ir klasifikuoja, bet „gyvenimas netrykšta nei iš paragrafų, nei iš skyrių. Kaip galingas potvynis jis išsilieja čia ir ten, pralauždamas visas užtvanas, ir šniokščia tolyn“ (Goluchovskis 1979: 117). Pastangos apimti jo tėkmę apskaičiuota formule baigiasi tuo, kad pats gyvenimas „tampa skeletu – išdžiūvęs, šaltas, tuščias“ (ten pat). Filosofo įsitikinimu, iš atskirų dalių galima sukonstruoti tik mašiną, o tikrasis žinojimas atsiskleidžia organiskai, patyrus fundamentalaus gyvenimo įžvalgą. Gyvenimo principas nesąs nei suvokiamas, nei adekvačiai išreiškiamas atskiromis sąvokomis – jį atverianti tik intelektualine įžvalga paremta filosofija (Gołuchowski 1822: 121–122).

Įdomu tai, kad Goluchovskis bandė paversti „gyvenimą“ esmine filosofijos sąvoka net anksčiau negu jau minėtas Friedrichas Schlegelis, 1827 m. skaitęs savo garsiąsias *Gyvenimo filosofijos* paskaitas. Žinoma, būtina pripažinti, kad abu autoriai tik priartėja prie gyvenimo, kaip absoliutaus prado, mąstymo. Schlegelis tiesiogiai tvirtina, kad „gyvenimo filosofija iš tiesų yra tikroji Dievo filosofija“ (Schlegel 1848: sk. IX), ir aiškina, jog dėl žmonijos nuopuolio tikrovė buvo suvokiama kaip negyva, – atpirkimas

leidžia įsitikinti, kad visa būtis esanti iš Aukščiausiojo gyvenimo kylantis gyvenimas. Goluchovskis pasitelkia ne tiek daug teologinių prielaidų, kaip *Gyvenimo filosofijos* paskaitų autorius, vis dėlto jis nurodo, kad filosofijoje ir religijoje atsiskleidžia tas pats amžinasis pradas (Goluchowski 1822: 57). Taigi ir Schlegelis, ir Goluchovskis, kitaip negu vėlesnės savitos gyvenimo filosofijos krypties atstovai, gyvenimo principą mąsto arba kaip koreliuojantį su Dievu, arba visiškai aiškiai skelbia Dievą esant gyvenimo principo kūrėju.

Kartu egzistuoja ir krikščioniškai nengažuotos Arthuro Schopenhauerio gyvenimo filosofijos bei Goluchovskio pesimistinių apmąstomų individualių žmonių gyvenimų paralelės. Žinoma, privalome žinoti, kad garsiausio Goluchovskio tyrinėtojo Stefano Harasseko monografijoje teigiama, jog „labai tikėtina, kad mūsų filosofas nežinojo Schopenhauerio“ (Harassek 1924: 297), nors kartu nurodoma, kad jo žmogiškosios kančios samprata, pateikta kūrinyje *Kwestia włościańska w Polsce (Valstiečių klausimas Lenkijoje, 1849)*, panaši į šopenhaueriškąją. Tikėtina, jog istorikas taip teigė dėl to, kad, publikuojant monografiją, dar nebuvo nustatyta, jog trečiojo traktato, pateikto 1821 m. Vilniaus universiteto paskelbtam konkursui eiti filosofijos profesoriaus pareigas, autorius yra Goluchovskis. Į šio traktato literatūros sąrašą įtrauktas 1819 m. Leipcige publikuotas Schopenhauerio veikalas *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys*¹⁰. Tad galima drąsiai teigti, kad bent jau nuo 1821 m. Goluchovskis buvo neblogai susipažinęs su Schopenhauerio filosofija.

IŠVADOS

Aptartos Goluchovskio mintys apie individą ir visuomenę atliepia gerai žinomas Machiavellio, Hobbes'o, Rousseau politinės filosofijos idėjas. Mūsų filosofas, neminėdamas autoriaus, polemizuoja su pagrindinėmis Smitho *Tautų turto* nuostatomis. Galimybę apriboti vien utilitarinį interesą Goluchovskis interpretuoja panašiai kaip Fichte'ė *Prakalbose vokiečių nacijai*. Sureikšmindamas individualumo principą, mūsų autorius įsijungia į romantinės ir pokantinės hermeneutinės filosofijos autorių gretas. Skirtingų individų požiūrių ir veiklų vertę visai visuomenei Goluchovskis akcentuoja net trečdaliu amžiaus

anksčiau nei įtakingos knygos *Apie laisvę* autorius Millis. Prisimindami ankstesniame straipsnyje *Idėjų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose* nagrinėtus mūsų filosofo idealios valstybės sampratos panašumus į platoniskąją, galime konstatuoti, kad iš esmės šias sampratas skiria individų įvairovės sureikšminimas.

Ir konkursiniame, ir Erlangeno traktatuose Goluchovskis sureikšmina gyvenimo principą, tačiau jis, skirtingai negu vėlesni savitos gyvenimo pakraipos filosofai, nelaiko jo visiškai savarankišku būties pradū, nes ne kartą pripažino egzistuojant ir jo Kūrėją.

Literatūra

- Fichte Johann Gottlieb. 1922. *Addresses to the German Nation*. Translated by R. F. Jones and G. H. Turnbull. Chicago and London: The Open Court Publishing Company.
- Gadamer Hans-Georg. 2019. *Tiesa ir metodas: pamatiniai filosofinės hermeneutikos bruožai*. Iš vokiečių k. vertė A. Tekorius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Goluchovskis Juozapas Vaitiekus. 2008. Konkursinis traktatas, Viliūnas D. (sud.). *Apšvietos ir romantizmo kryžkelėse. Filosofijos kryptys ir kontroversijos Lietuvoje XVIII a. pabaigoje–pirmojoje XIX a. pusėje*: 262–230. Iš lenkų k. vertė D. Viliūnas. Vilnius: KFMI.
- Goluchovskis Juozapas. 1979. Filosofijos reikšmė ištisų tautų ir atskirų individų gyvenime I d. III sk., Plečkaitis R. (sud.) *Filosofija Vilniaus universitete 1579–1832*: 109–127. Iš vokiečių k. vertė R. Plečkaitis. Vilnius: Mintis.
- Goluchowski Joseph. 1816. *Ansicht des Einflusses der Mathematik auf die Bildung des Menschen*. Wien: Georg Überreuter. Prieinamas internete: <https://polona.pl/item/ansicht-des-einflusses-der-mathematik-auf-die-bildung-des-menschen,MTE4ODU2NzM1/6/#info:metadata> [žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 d.].

- Gołuchowski Joseph. 1822. *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen*. Erlangen: J. J. Palm und Ernst Enke.
- Harassek Stefan. 1924. *Józef Gołuchowski. Zarys zycia i filozofji*. Kraków: Skład Główny w Kasie im. J. Mianowskiego.
- Mill John Stuart. 1995. *Apie laisvę*. Iš anglų k. vertė V. Radžvilas. Vilnius: Pradai.
- Rickert Heinrich. 1920. *Die Philosophie des Lebens: Darstellung und Kritik der philosophischen Modeströmungen unserer Zeit*. Tübingen: Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Steinbeck). Prieinamas internete: <https://archive.org/details/diephilosophiede00rickuoft> [žiūrėta 2022 m. kovo 28 d.].
- Schlegel Frederick von. 1848. *The philosophy of life, and philosophy of language, in a course of lectures*. Translated by A. J. W. Morrison. New York: Harper & Brothers Publishers. Prieinamas internete: <https://www.gutenberg.org/files/43544/43544-h/43544-h.htm> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 9 d.].
- Schlegel Friedrich von. 1967. *Ideen, 1800. Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe*. Erste Abteilung: Kritische Neuausgabe, Band 2, München, Paderborn, Wien, Zürich. Prieinamas internete: <http://www.zeno.org/Literatur/M/Schlegel,+Friedrich/Fragmentensammlungen/Ideen> [žiūrėta 2023 m. balandžio 5 d.].

- Smith Adam. 2013. *Tauty turtas*. T. I. Iš anglų k. vertė J. Čičinskas. Vilnius: Margi raštai.
- Spinoza Benediktas. 2001. *Etika*. Iš lotynų k. vertė R. Plečkaitis. Vilnius: Pradai.
- Vabalaitė Rūta Marija. 2012. Moralės filosofijos ypatybės Juozapo Goluchovskio „Konkursiniame traktate“, *Logos* 73: 6–14. Prieinamas internete: http://www.litlogos.eu/L73/Logos_73_006_014_Vabalaite.pdf [žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 27 d.].
- Vabalaitė Rūta Marija. 2017. Mąstymo reikšmės interpretacija pirmajame Juozapo Goluchovskio

traktate, *Logos* 90: 82–86. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.24101/logos.2017.08> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 9 d.].

- Vabalaitė Rūta Marija. 2021. Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose, *Logos* 106: 21–25. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.24101/logos.2021.03> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 9 d.].
- Vabalaitė Rūta Marija. 2022. Idėjų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose, *Logos* 112: 36–41. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.24101/logos.2022.46> [žiūrėta 2022 m. gruodžio 21 d.].

Nuorodos

- 1 Monografijoje plačiai analizuojamos žymių to laikotarpio autorių Józefo Kalasanty Szaniawskio, Maurycy'aus Mochnackio, Felikso Jarońskio, Michała Czackio koncepcijos, paveikusios Goluchovskio mintis. Argumentuojama, kad du pirmieji iš minėtų autorių inspiravo mūsų filosofą gilintis į Friedricho Schellingo idėjas (Harrassek 1924: 119–121).
- 2 Remiantis *Allgemeine Deutsche Biographie* (3: 1–2; 16: 90–91) ir *Neue Deutsche Biographie* (1: 585–586; 6: 77–78) pateiktais duomenimis, Christianas Garve'ė (1742–1798) buvo filosofijos populiarintojas ir antikinės bei britų empirizmo filosofijos vertėjas; Johannas Elertas'ė (1747–1826) – astronomas, išgarsinęs taisyklę, padėjusią apskaičiuoti atstumus tarp Saulės ir planetų.
- 3 Remiantis anksčiau nurodytų biografijų sąvaduose pateikiamais duomenimis, Christophas Gottfriedas Bardili (1761–1808) ir Georgas Michaelis Kleinas (1776–1820) buvo pokantinės tapatybės metafizikos kūrėjai.
- 4 Spinozos aksiominėje dedukcinėje sistemoje postuluojuama, kad didžiausią palaimą teikia intelektualinė Dievo meilė, t. y. siekis „pažinti dorybes bei jų priežastis ir savo sielą pripildyti

džiaugsmo, kylančio iš jų pažinimo“, taip pat „savo poelgius nukreipti daugiausia pagal proto paliepiamą“ (Spinoza 2001: 313).

- 5 Tradicinio hermeneutinio požiūrio autorius laikosi ir interpretuodamas pačių dalykų supratimą, kai aiškina, jog atskiro daikto prasmė išryškėja tik iš jo santykių su kitais, paties filosofo žodžiais, „daiktas yra visiškai suprantamas tik tada, kai įžvelgiame visumoje jo užimamą vietą“ (Goluchowski 1822: 132).
- 6 Schlegelio nuomone, perprasti visatą, įgyti jos „amžinojo judėjimo ir be galo perpildyto chaoso aiškų suvokimą“ (Schlegel 1967: 263) galima, tik pasitelkus ironiją, alegoriją, sąmoji.
- 7 Hanso Georgo Gadamerio terminais, supratimas vyksta, pamažu plečiant savo horizontą, arba akiratį (Gadamer 2019: 306–307).
- 8 Toną autorius vertina skeptiškai, nes juo laiko įmantrumą, kuris tiesiog pridengia vidinę tuštybę.
- 9 Pakeičiame Romano Plečkaičio vertimą, nes originale yra „Garten“ (ten pat, p. 85), o lietuviškojoje tradicijoje tokiaime kontekste įprasta vartoti „parko“ terminą.
- 10 *Rozprawa konkursowa* Nr. 3, 1821, MAB F18-90, p. 157.